

מטלה ראשונה

א. טענותיו העיקריות של פרופ' יובל אלבשן.

בטרם אצלול לתוך עמקי תשובתי, אקדים ואומר תחילה, שפרופ' יובל אלבשן (להלן – "פרופ' אלבשן") הינו עורך דין קהילתי ודיקן הפקולטה למשפטים במכללת הקריה האקדמית אונו. ולדעת רבים הוא נחשב כחסיד זכויות האדם כל אימת שעסקין בזכויותיהם וייצוגם של כל דכפין בנושא של משפט בחברה. בהרצאה דנא, פרופ' אלבשן מרצה בסוגיית הזכות לקיום ולכבוד והאינטראקציה בינה לבין המשפט הישראלי¹. פרופ' אלבשן בתחילת הרצאתו טען, לשיטתו, שכיום הבטחת הכנסה היא הלכה למעשה הביטוי הכי מרכזי וחשוב בגין הזכות לקיום ולכבוד אנושי. תחילתה של הזכות לקיום ולכבוד עוגנה לראשונה בחוק שרותי הסעד בשנת 1958². שם לראשונה נקבע כי הרשויות המקומיות אחראיות למתן שירותי סעד לתושביהן הנזקקים. בנוסף, בשנות ה-80 עוצבה הזכות לכבוד עם כניסתו של חוק הבטחת הכנסה³ אשר למעשה קבעה את זכותם של כל דכפין לתנאי חיים נאותים.

אלא מאי, סוגיות רבות עולות באקדמיה ובבתי המשפט ביחס לזכות לכבוד, כאשר הסוגיה המרכזית עסקין בגבול שבין חיים לכבוד לבין חיים לא נאותים. פרופ' אלבשן ברישא של דבריו, נותן כבוד לסוגיות ולשאלות אשר עוסקות במודלים אשר נועדו למדוד את רמת החיים הנאותה של האוכלוסיות המוחלשות בחברה. יחד עם זאת, לשיטתו, החשיבות הקרדינלית של הזכות לכבוד, טמונה במעטפת הפרוצדורלית של ייצוגם של אנשים מוחלשים אל מול הביטוח לאומי בבית הדין לעבודה ולא במהות הזכות ופרשנותה. פרופ' אלבשן בנוסף עמד גם על חשיבות הייצוג של האוכלוסייה המוחלשת אל מול בית המשפט. לטענתו, כל אימת שעסקין באנשים מאוכלוסיות מוחלשות אשר נכנסות לפתחו של בית הדין, עדיף להם לא להיות מיוצגים על ידי עורך דין, אלא לעמוד על זכויותיהם בגפם. כלומר כל אימת שעולה תביעה אל מול הביטוח לאומי בבית הדין לעבודה, עדיף להיות לא מיוצג מאשר מיוצג.

סימוכין לטענתו, פרופ' אלבשן מביא מקרים אמתיים מתוך ניסיונו האישי בייצוג מאות אנשים שהם בעלי אוכלוסיות מוחלשות בחברה. לטענתו, עורכי הדין של שני הצדדים למשפט הם למעשי שחקנים חוזרים וקבועים, ומשכך, כל צד הוא שווה לצד שנגדו בעיני השופט, ובעקבות ייצוגם של בעלי הדין, הם למעשה פוטרים את בית המשפט מאחריות למקרה הנידון. מאידך, כאשר מגיע בעל הדין לבית המשפט בגפו וללא ייצוג, והוא שוטח בפני בית המשפט את סיפורו וגרסתו, אזי נראה שבית המשפט ושופטיו למעשה מקבלים אחריות על המקרה, ובאמצעות אקרובטיקה משפטית, הם שופטים לזכותו ברוב המקרים אל מול תביעתו אל מול הביטוח לאומי. בסיפא של דבריו, פרופ' אלבשן, נתן שתי דוגמאות חיות בהם היו מקרים שלבעל הדין לא היה להם קייס לקבל קצבת הכנסה, ברם, בית המשפט בצורה של אקרובטיקה משפטית, נתן להם את מבוקשם עקב מצבם הכלכלי, וזאת לטענתו, משום שהם לא היו מיוצגים ע"י עורך דין.

ב עיקרי העובדות בבג"צ עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי וטענות העותרים.

בבג"צ עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי⁴ עלתה הסוגיה, האם קיצוץ בשיעורן של גמלאות הבטחת הכנסה שנעשה בחקיקת הכנסת הוא חוקתי? להלן פסק הדין בתמציתו. בשנת 2002 התקבל חוק

¹ כנס ספיר על עתידה של פוליטיקה אחרת 2017 - הזכות לקיום בכבוד בראי המשפט - פרופ' יובל אלבשן <https://www.youtube.com/watch?v=Br-4nNplyXU&t=45s>

² חוק שירותי הסעד, תשי"ח-1958

³ חוק הבטחת הכנסה, התשמ"א-1980

⁴ בג"צ 366/03 עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי נ' שר האוצר, ס(3) 464 (2005) (להלן – "בג"צ עמותת)

ההסדרים⁵ אשר נכנס לתוקף בתחילת שנת 2003, שתכליתו לתקן ולדחות חוקים, וזאת במטרה לאפשר הגברת הצמיחה והתעסוקה במשק⁶. החוק הלכה למעשה, קבע שורה של תיקונים בגין חוק הבטחת הכנסה⁷ אשר צמצמו את היקף הגמלאות המוקנות מכוחו ושינו גם מאפיינים אחרים במבנה הגמלאות המוקנות מכוח חוק הבטחת הכנסה. התיקונים שנחקקו בחוק נוגעים במישרין רק בגין זכאותם של כל מאן שהוא מתחת לגיל 55 להבטחת הכנסה⁸, כאשר זכאותם של בני 55 ומעלה לא שונתה בחוק ההסדרים. למעשה, השינויים שבוצעו בחוק הם כדלקמן:

(א) **ביטול הגמלה המוגדלת לזכאים חדשים**. עד לטרם כניסתו של חוק ההסדרים, היו סקטורים באוכלוסייה אשר היו זכאים לקבל הבטחת הכנסה בשיעור גבוה מן הגמלה הרגילה, עתה החוק קובע שוויון בין כל הזכאים לקבלת גמלה⁹. (ב) **הפחתת הגמלה המוגדלת לזכאים קיימים**. הווה אומר, מי שקיבלו עד ליום כניסתו של החוק גמלה גבוה מהרגיל, ימשיכו לקבל גמלה גבוה, יחד עם זאת, היא תהיה נמוכה מן הגמלה המוגדלת שקיבלו עד עתה. בנוסף, זכאותם לקבלת גמלה גבוה תיפסק כל אימת שהם יחדלו מלקבל הבטחת הכנסה לתקופה העולה על שישה חודשים. (ג) **הפחתת שיעור הגמלה הרגילה לכל הזכאים** (למעט זכאי יחיד). שיעור הגמלה הרגילה הופחת באופן דיפרנציאלי, ולכן ככל ששיעור הגמלה המקורי היה נמוך יותר, כן צומצמה ההפחתה שנעשתה בו. (ד) **העלאת גיל הזכאות להבטחת הכנסה**. עד לכניסתו של החוק, גיל הזכאות לקבלת הבטחת הכנסה היה 20 שנה, עתה הגיל הועלה לגיל 25 שנים, תוך שנקבעו חריגים סטטוטוריים המאפשרים הענקת גמלאות הבטחת הכנסה¹⁰. אך בכך לא סגי, הממשלה גם החליטה על ביטולן של הטבות שהוקנו למקבלי הבטחת הכנסה כגון: הנחה בשיעורי הארנונה¹¹, פטור מאגרת טלוויזיה¹² והנחה בתעריפי התחבורה הציבורית¹³.

לאור האמור לעיל, העותרים טענו כי התיקון בחוק ההסדרים מפחית את שיעורן של גמלאות הבטחת הכנסה אל מתחת לסף מינימלי הכרחי כך שנפגעת זכותם של מקבלי הגמלאות לקיום בכבוד. הם הציגו מחקרים כלכליים וסטטיסטיים המבקשים להראות כי שיעורי הגמלאות המשולמות כיום אינם מאפשרים למשק בית רגיל בישראל להתקיים בכבוד. וכי למעשה, הקיצוץ בשיעור הגמלאות על פי התיקון לחוק הבטחת הכנסה פוגע פגיעה אסורה בכבוד האדם, ולכן התיקון בטל על פי הוראות חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו¹⁴. בנוסף, העותרים אף הוסיפו לטעון כי החלטת הממשלה על ביטול ההטבות היא בלתי סבירה ויש לבטלה.

⁵ **חוק ההסדרים במשק המדינה** (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2003), תשס"ג-2002 (להלן-"חוק ההסדרים") התקבל בכנסת ביום 17.12.2002. תחילתו נקבעה ליום 1.1.2003.

⁶ ראה סעיף 1 לחוק

⁷ ראה **חוק הבטחת הכנסה** (חוק הבטחת הכנסה (תיקון מס' 18), תשס"ג-2002) (להלן-"חוק הבטחת הכנסה")

⁸ ראה סעיף 5 לחוק הבטחת הכנסה.

⁹ ראה סעיף 30א לחוק הבטחת הכנסה.

¹⁰ ראה סעיף 2א לחוק הבטחת הכנסה.

¹¹ תקנה 72(7) לתקנות הסדרים במשק המדינה (הנחה מארנונה), תשנ"ג-1993,

¹² ראה תקנה 5(א)(8) לתקנות רשות השידור (אגרות, פטורים, קנסות והצמדה), תשל"ד-1974,

¹³ ראה סעיף 9 לצו פיקוח על מחירי מצרכים ושירותים (מחירי נסיעה בקווי השירות באוטובוסים), תשס"ג-2003

¹⁴ חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.